

Karjalaisen itkuvirsirunouden tutkimuksen ongelmia

Mitä syvemmin kansanrunouden kerääjä tai tutkija perehtyy karjalaiseen itkuvirsiperinteeseen, sitä enemmän hänet valtaa ihastuksen sekainen ihmettely. Mistä tuo itkijänaisten sanavalmius, epiteettien ja metaforien vuolas virta? Itkuvirrethän eivät ole ulkoa opittuja, sillä mitään valmiita itkujen »tekstejä» ei ainakaan karjalaisilla näytä olleen. Ja samalla muistettakoon, ettei itkemisen taito ole ollut mikään harvinaisuus. Siellä missä perinne vielä jossain määrin elää, löytyy nytkin useampia itkijänaisia yhdestä kylästä. Mitään yleistäviä lausuntoja itkuvirsien levinneisyydestä Karjalassa viime vuosisadalla en ole tavannut alan kirjallisuudessa, mutta itkemisen taito karjalaisten keskuudessa on kaiketi ollut yhtä yleistä kuin Karja-

lan venäläisenkin väestön alueilla. Viimeksimainitun seikan, siis itkuvirsien yleiskansallisen levinneisyyden, pani merkille venäläisen kansanrunouden tutkija P. N. Rybnikov, joka vuonna 1864 kirjoitti: »Kansan elämässä sattuu sellainen ajanjakso, jolloin poeettinen vire ja poeettinen aines on koko kansan tavoitettavissa, joten jokainen herkkä, vaikutteille altis yksilö saatuaan ulkonaisen ensisysäyksen voi tulkita tunteensa runollisessa muodossa, joka tuolla kaudella on kaikkien hallinnassa. Vielä nytkin, kuten kerrotaan, on sellainen eepillinen vire Serbiassa. Meillä Venäjällä, mikäli olen havainnut, tällainen vire on säilynyt vain naisilla; se on lyyrillinen ja ilmenee suuren surun hetkinä. Sen ilmaisuna ovat itkuvirret, joissa tun-

ne purkautuu itsestään. Näin tapahtuu häissä, hautajaisissa, poikien tai sukulaisten saattajaisissa sotapalvelukseen. Zaonežjessa ja Puodožin rannikolla miltei jokainen nainen voi tuoda murheensa julki joko luomalla uuden itkuvirren tai soveltaen tilanteeseen sopivia valmiita.¹

Samanlainen »poeettinen vire», josta sata vuotta sitten kirjoitti Rybnikov, on säilynyt myös karjalaisilla naisilla eräillä seuduilla aina meidän päiviimme asti.

Voitaneen sanoa, että kansainvälisessä folkloristiikassa itkuvirsirunous on ehkä vähimmin tutkittu kansanrunouden ala, vaikka kyseessä on erittäin mielenkiintoinen ja omalaatuinen runouden laji. Samoin on asianlaita myös karjalaisten itkuvirsien kohdalla.

On pakko todeta, että kansanrunudentutkijat, jotka jo lähes puolitoista vuosisataa ovat pohtineet karjalaisen kansanrunouden ongelmia, valitettavasti eivät ole syventyneet itkuvirsien perusteelliseen tutkimiseen, vaikka niitä on kerätty jo viime vuosisadan puolivälistä alkaen. Tunneimme kyllä melkoisen luettelon alaa koskevia, etupäässä suomalaisten folkloristien mielenkiintoisia kirjoituksia, mutta ne ovat ylipäänsä deskriptiivisiä. Tuntuu siltä, ikään kuin me kansanrunouden tutkijat emme rohkenisi astua korkean kynnyksen yli, jonka muodostaa karjalaisten itkujen runokieli. Tämä kieli eroaa tosiaankin niin puhekielestä kuin muusta kansanrunouden kielestä siinä määrin, ettei sitä ensi kuulemalta ymmärrä edes henkilö, joka puhuu vapaasti karjalaa. (Mielenkiintoinen havainto: karjalaisille miehille itkujen kieli on outoa, monien epiteettien ja metaforien merkitystä he eivät ymmärrä).

Siksipä itkuvirsien tutkimus pitäisi mielestäni aloittaa niiden kielestä: itkusanojen selittelystä, epiteettien, metaforien ja muiden hämärien sanojen luettelosta, joka muistuttaisi lähinnä kaksikielistä sanakirjaa. Kielitieteelliset tutkimukset auttaisivat varmaankin monien

epäselvien kysymysten ratkaisussa, joita herää toinen toisensa jälkeen karjalaisiin itkuihin tutustuessa. Ilman kielentutkijoiden apua me emme selviä kaikkein vaikeimmista pulmista, kuten karjalaisen ja muiden itämerensuomalaisten kansojen itkurunouden ikäsuhteesta ja syntyperästä. Ehkä kielentutkijoita on estänyt käymästä käsiksi karjalaisten itkujen kieleen juuri se harhaluulo, jolla tuntuu vielä nytkin olevan sijaa, että tämä kieli on jossain määrin itkijänaisien keksimää korukieltä, »kukkaskieltä», niinkuin Inha sitä nimitti.

Olisi etsittävä avain, jonka avulla päästäisiin selville, mikä tässä kielessä on ikivanhaa perua ja mikä kehittynyt myöhemmin puhtaasti runollisista syistä. Mitä ovat alkuaan merkinneet monet nykyään vaikeatajuiset epiteetit, kuten *kiiras, kajollinen, kujillinen, panullinen, oimullinen, suaveh, sammu, surento, siplo, turtivo, tuuvis, vaimalo* jne? Mikä alkuperäinen merkitys sisältyy verbeihin, joista ovat muodostuneet esim. seuraavanlaiset äidin hellittelynimet: *aikojaiseni, itvojaiseni, leivojaiseni, mainojaiseni, parvojaiseni, suventajaiseni*; tai lapsen hellittelynimet, kuten *kiromaiseni, kirvomaiseni, suarnomaiseni, suttimaiseni* jne? Onko ns. täytesanat keksitty vain alkusoinnun ja rytmin pitimiksi? Tällainen oletamus tuntuu epäilyttävältä, semminkin kun monia meidän näkökannaltamme sisällyksettömiä täytesanoja vastaavat samasta juuresta muodostuneet adjektiivit: *kajon-kajollinen, kujin-kujillinen, kiron-kiiras, panun-panullinen, oimun-oimullinen, suimunsuimullinen* jne.

Itkuvirsirunous herättää joukon sellaisia arvoituksia, joita folkloristit yksistään eivät voi ratkaista. Tarvitaan kielentutkijoiden apua, itkusanan etymologiaa tutkimuksia.

Kansanrunouden tutkijaa askarruttaa loppukädessä kolme vaikeaa kysymystä: miksi, miten ja milloin kyseinen runolaji on syntynyt? Itkurunoston kohdalla ei ole vastattu vielä yhtenkään näistä

¹ Pesni, sobrannye P.N. Rybnikovym. III osa (Petrozavodsk 1864) s. XLVIII.

kysymyksistä. Onko itkurunous alkuaan kehittänyt vainajainpalvonnan yhteydessä ja ovatko myöhemmin kuolinitkujen kaavojen mukaan muodostuneet hää- ja rekryytti-itku? Milloin itämerensuomalainen itkurunous, johon liittyy myös karjalainen äänellä itku, on syntynyt? Onko karjalaisten itkujen metaforakieli alkuperältään piilokieltä, joka on kehittynyt maagisten tabuilmioiden pohjalla? Tämäntapaisten kysymysten luetteloa voisi jatkaa, mutta ei ole tarpeen toistaa sitä, minkä Lauri Honko on tehnyt hyvin perusteellisesti luvussa »Itkuvirsirunous» (Suomen kirjallisuus I).

Tämän ongelma-avyyhden selvittelyyn pitäisi mielestäni ryhtyä aluksi vaikkapa neljältä taholta: 1) panna alulle itku-kielen sanakirjan laatiminen ja piilosanojen etymologinen ja historiallinen selvittely (tässä kysymyksessä meidän pitää turvautua kielitieteen ja etnologian apuun); 2) aloittaa Karjalan eri paikkakuntien itkurunoston kielen ja tyylin vertaileva tutkimus, josta sitten voisi siirtyä karjalaisten, inkeriläisten, vatjalaisten, vepsäläisten ja venäläisten itkujen kielelliseen ja tyylliseen vertailuun; 3) saada mukaan kansanmusiikin tutkijat vertailemaan itämerensuomalaisten ja venäläisten itkuvirsien sävelpohjaa; 4) kerätä mahdollisimman paljon itkuvirsiä niin kauan kuin se on vielä mahdollista, tarkkailla itkuvirsien nykymuotoja ja funktioita niiden viimeisessä elinvaiheessa. Tämä on erittäin tärkeä ei vain itkurunouden historian kannalta, vaan myös perinteellisyyden ja improvisatorisuuden suhteen selvittämiseksi. Samanaikaisesti olisi järjestettävä itkuvirsien julkaisutyö, jotta itkujen sanat sävelnäytteineen saataisiin tutkijoiden käytettäväksi. Julkaisuhankkeet onkin jo aloitettu sekä Suomessa että Karjalassa. Mutta valittujenkin itkujen julkaisu vaatii aikaa ja jostain Suomen kansanvanhojen runojen tapaisesta itkuvirsikokoelmasta tuskin voitaneen toistaiseksi haaveilla, joten tutkijoiden on pakko aloittaa työnsä arkistomuistiinpanojen

turvin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston rikkaat itkuvirsikokoelmat ovat tutkijoille korvaamattomia, sillä ne sisältävät karjalaisten itkuvirsien varhaisimmat, viime vuosisadalla tehdyt muistiinpanot, joita muualla tuskin on löydettävissä.

Neuvosto-Karjalassa on itkuvirsiä alettu kerätä 1930-luvun alussa, jolloin perustettiin Karjalan kulttuuri-instituutti (nykyään tätä laitosta nimitetään kielen, kirjallisuuden ja historian tutkimusinstituutiksi ja se kuuluu Neuvostoliiton Taideakatemian tutkimuslaitoksiin). Tähän saakka tutkimuslaitoksessamme on ensi tilalla ollut eepisen runouden ja satujen keruu ja tutkimus sekä niiden julkaisutyö, niin kuin on ollut asianlaita muuallakin kansanrunouden tutkimuksen alkuvaiheessa. Itkuvirsiä on keräilty huomattavasti vähemmän kuin muita kansanrunouden lajeja. Arkistostamme löytyy kaikkiaan noin puolisentuhatta itkuvirsien toisintoa, niistä nauhoitettuna noin 150. (Tähän lukuun eivät kuulu vepsäläisten ja inkeriläisten itkuvirsien toisinnot. Inkeroisilta on viime vuosina itkuvirsiä nauhoittanut kand. Eino Kiuru.) Kolmen viime vuoden aikana itkuvirsien keräytyö on jonkin verran vilkastunut. Kielentutkijoitakin ovat itkuvirret alkaneet kiinnostaa entistä enemmän. Niitä on äskeisinä vuosina keräilty nuori kansanrunoudentutkija, vienankarjalainen Aleksandra Stepanova (Tupitsina). Yhdessä kielentutkijan Vladimir Rjagojevin kanssa Stepanova aikoo lähivuosina valmistaa julkaistavaksi ensimmäisen karjalaisen itkuvirsikokoelman. Hiljattain hän lopetti tutkimustyönsä, joka käsittelee vienankarjalaisten itkujen taidekeinoja, etupäässä metaforakieltä. Tutkimus on samantyyppinen kuin suomalaisen Raija Niemisen Kalevalaseuran Vuosikirjassa 45 julkaistu »Miun kohijaikkaset korvoimarjukkaisein» (morsiamen käyttämät sisarusten, kummien, sukulaisten ja kyläläisten hellittelymetaforat Inkerin häätikuissa).

Aleksandra Stepanova perustelee sitä tunnettua olettamusta, että piilokieli, ei ainoastaan sukulaisnimistön vaan myös kaikkiin taloustoimintaan liittyvien esineiden ja ilmiöiden suhteen on eräs vianalaisen itkurunoston tyyli-pohjan ominaisuus, jopa ankara laki, jota itkijät nytkin noudattavat. Hän on tehnyt eräitä mielenkiintoisia havaintoja, jotka auttavat itkukielen ymmärtämistä ja todistavat, ettei tämä kieli ole mitään kummallisten epiteettien ja metaforien kaaosta, vaan niiden tiukasti perinteellistä ja järjestelmällistä noudattelua. Niinpä hän todistelee tutkimuksessaan, että vianalaisissa itkuissa käytetään isästä ainoastaan yhtä hellittelynimeä — *hyväseni*, joka esiintyy ehdottomasti jonkin ylistävän epiteetin parissa (useiden epiteettien merkitys on hämärä); *armas hyväseni*, *helie hyväseni*, *ihala hyväseni*, *kallis hyväseni*, *kaunis hyväseni*, *kulu (kuulu) hyväseni*, *kyllä hyväseni*, *leppie hyväseni*, *luaskava hyväseni*, *mairis hyväseni*, *orhie hyväseni*, *paras hyväseni*, *vetreh hyväseni*, *viekas hyväseni*, *sirie hyväseni*, *suaveh hyväseni*, *tuuvis hyväseni*. Isän ja äidin (vanhempien) hellittelynimet, kun heitä mainitaan yhdessä, muodostuvat siten, että isän hellittelynimen eteen liitetään sana *kahet* (kahdet):

kahet kallehet hyväseni,
kahet armahat hyväseni,
kahet suavehet hyväseni,
kahet valkiet hyväseni jne.

Saman periaatteen mukaan muodostetaan hääitkuissa sulhasen vanhempien piilonimet. Sulhasen isä on morsiamen itkuissa *kaunehen hyväseni sijoissa olija*, *armahan hyväseni sijoihin aseteltava*; samoin sulhasen äiti on *kantajaiseni sijoissa olija*.

Erittäin runsaslukuiset ovat äidin hellittelynimet. Ne ovat muodostuneet teon-sanoista, jotka ilmaisevat lapsen kohdistuvaa äidin toimintaa: *aikojaiseni*, *itvoijaiseni*, *kantajaiseni*, *kuvuajaiseni*, *kylvettäjäiseni*, *lehojaiseni*, *luatijaiseni*, *mainojaiseni*, *ottajaiseni*, *parvoijaiseni*, *suventajaiseni*, *suoritajaiseni*, *tuuvittajaiseni*, *vualijaiseni*. Usein äidin perushellittelynimeen liittyy sa-

mantyyppinen attribuutti lisämääreineen: *kallehieh ilmoieh siätelijä kantajaiseni*, *orheijen ilmojen piällä siätelijä ottajaiseni*, *ihaloijen ilmojen piällä innon siätelijä itvoijaiseni*, *ankeijen vaivojen näkijä aikojaiseni*, *vaikeijen vaivojen näkijä vualijaiseni* jne.

Lapsen hellittelynimet useimmiten vastaavat äidin piilonimiä: *aikomaiseni*, *itvomaiseni*, *kannettuiseni*, *kuvuamaiseni*, *kylvettäjäiseni*, *levhomaiseni* jne. Lisämääreet näyttäivät, onko kysymys tytöstä vai pojasta. Niinpä esim. pikkutyttö perushellittelynimen attribuuttina on tavallisesti joku *marja*: *impimarja*, *kanamarja*, *kuklamarja*. Kuollut tyttö on äidille *innon pieni impimarja itvomaiseni*, kun taas pikkupoika on *kujin pikkuraini kultani omena kuvuamaiseni* tai *kujin pikkuraini kypenö kylvettäjäiseni*. Ohimennen sanottuna äiti — lapsi hellittelynimien runsaus tukee sitä ajatusta, että karjalainen itkurunous on jo aikojen takaa ollut naisten lyriikkaa.

Niin kuin Aleksandra Stepanovan tutkimus näyttää toteen, itkujen improvisatorisuus ei ole mitään uudestaan runoilua tai improvisaatiota sanan varsinaisessa merkityksessä. Itkijän käytettävissä on runsas kokoelma kiinteitä piiloelellä hellittelysanoja, joita hän sovitaa määrämuotoiseen itkuvirren kaavaan. Itkijän taidosta ja muistista, samoin kuin hänen taiteellisesta vaistostaan riippuu, mitä sanoja hän valitsee siitä perinteellisestä kokoelmasta, jonka itkijänaiset ovat vuosisatojen kuluessa luoneet.

Vienankarjalaisten itkujen kielestä puheen ollen tekisi mieli kajota erääseen periaatteelliseen kysymykseen. Suomalaisessa karjalaista itkuvirsirunoutta koskevassa kirjallisuudessa tapaa tuosta väittämän, että vianalainen itkukieli ylenpalttisine hellittelymuotoineen ja kiivettyneine täytesanoineen merkitsee tyylin rappeutumista. Mutta kun siirrymme eteläisempiin toisintoihin ja huomaamme, miten perinteellisten piilosanojen joukkoon alkaa sekoittua tavallisen puhekielen sanoja, niin juuri nämä vaikuttavat prosaismeilta ja rikkovat tyylin. Ja

voidaanko kansanrunouden tyylikeinoja tutkittaessa yleensä käyttää kirjallisuuskritiikin mittapuuta? Ylitsevuotava hellittely kuuluu itkurunouden perusfunktioihin, joten vienalaiset itkut parhaiten vastaavat tarkoitustaan. Vain tulevat vertailevat tutkimukset voivat ratkaista tämän kiistanalaisen kysymyksen.

Vaikka vienankarjalaiset itkijänaiset vielä meidän päivinämmen noudattavat sanatabua ja vanhoja tyyllisääntöjä, niin sellaista epiteettien ja metaforien rönsyilyä kuin viime vuosisadalla muistiinkirjoitetuissa itkuissa emme ylipäänsä enää tapaa. Säkeet ovat huomattavasti lyhentyneet ja hellittelynimien lisämääreet kuitistuneet. Tässä näytteeksi alkuosa itkusta, joka on nauhoitettu Uhtualla v. 1963. Naimisissa oleva tytär tultuaan isänsä hautajaisiin itkee:

Mintäh viluloilta viimua lou jo
viisientoista virstojen piähysih,
kun vieron vartuvoni jo viekkahan
hyväseni luoksi visan kualelen?
Jopa kajon suurilta kaipua len kallista
hyväistäni,

kun ei ole vastua lomassa.
Vef valkie hyväseni vastuali,
kun vallan kualelin mie,
vain armahikse ativovierahaisikse
assuksentelin.

Ka kaikki on kamojen piällä
kallamajihyset (huurre) yletty . . .
Onnako on kallis hyväseni
kauehilta ilmoilta kajon
puuvuksennellun . . . (jnc.).

Kylyvirressä (hääitku) tytär pyytää
äidiltään vettä seuraavin sanoin:

Etkö voi kallehilla ilmoilla siätelijä
kantajaiseni
kauehie vetysie,
monien kuusien juurien läpi kulkijie
kuvaisvetysie
kajon luajitella,
missä kassella kajon nuorikkaisie
kasvopuolisie
kajon jälkimmäisie kertasiae.

Nähtävästi vienankarjalaisesta itkurunoudesta voi sanoa samalla tavalla kuin kalevalaisesta runoudesta, että se kuolee täällä pystyyn. Hyviä itkijöitä saa etsimällä etsiä. Useammatkin vanhat naiset osaavat kyllä »iänellä itkie», mutta nähtävästi vain aniharvat voisivat esittää kaikki vanhan tavan vaatimat »sakonaitkut». Toistaiseksi emme ole vielä onnistuneet löytämään sellaisia itkijöitä. Tuskinpa 50 vuotta nuoremmat naiset osannevat itkeä; tavallisesti itkijänaisen ikä on nykyään siinä 60-80 vuoden maissa. Tämä on luonnollista, sillä ne riitit, joihin itkeminen kuului, ovat joko kuolleet tai kuolemaisillaan. Häitä ei vanhaan tapaan ole vietetty enää vuosikymmeniin. Joitakin entisen hääseremonian elementtejä on tietenkin säilynyt, mutta ne liittyvät etupäässä niin sanottuihin »lauluhäihin», hääiloon. Hääseremonian ensimmäiset näytökset, »itkuhäät», jotka esitettiin morsiamen kotona, kuuluvat jo kokonaan menneisyyteen.

Hiukan toisin on asianlaita hautajaisissa. Siellä missä löytyy itkijöitä, saattaa hautajaisissa tai hautuumaalla kuulla itkettävän vielä nytkin. Mutta on merkillepantavaa, että itketään ylipäänsä vain erikoistapauksissa, kun kuolema on ollut tapaturmainen, traagillinen tai yllättävä, yleensä tavallisesta poikkeava, järkyttävä. Toissa kesänä kansanrunudentutkijamme joutuivat keräysmatkallaan tällaisen tapauksen silminnäkijöiksi. 7-vuotias poikanen hukkuu, ja eräs sukulaisnainen itki hautasaattueessa ja hautuumaalla saattaen itkullaan kaikki läsnäolijat vuodattamaan kyneleitä. Kerääjimmme onnistui nauhoittaa näitä itkuja, mutta niitä on melkein mahdoton litteroida. Kun toisella paikkakunnalla kuoli tapaturmaisesti nuori valkovenäläinen työläinen, meni karjalainen itkijänainen Maria Malikina ilman pyyntöä itkemään. Itkijä kertoi jälkepäin kerääjälle tämän tapauksen järkyttäneen häntä vieläkin enemmän siksi, että juuri vähää ennen oli kuollut vai-

najan ainoa lapsi. Maria Malikina itki haudalla nuoren naisen puolesta, joka vähässä ajassa oli menettänyt lapsensa ja miehensä, tähän tapaan:

Etkö kukkahina kultajoučcenuisina
vois kulusyntyisistä kujin ylenneksellä
kujin kohtalahiseni (puoliso) kujin
pikkaraisen
kultasen omenan kuvuamaiseni
keralla?

Mie niitä kujin silmittelin
näissä kujin suurissa mielikručinaisis-
sani (murheessani).

Nykyäänkin itketään myös silloin, kun kuolee joku kyläläisten kunnioittama vanhus. Silloin joku itkijänaisista pitää ehdottomana velvollisuutenaan kunnioittaa vainajaa entisten tapojen mukaan. Niinpä itkettiin Tatjana Perttusen hautajaisissa. Mutta vanhan hautajaissereemonian kulkua kaikkine itkuineen ei noudateta enää läheskään täydellisesti. Entisten kymmenien itkujen sijasta voidaan nykyään esittää pari kolme, tavallisemmin vain yksi itku haudalla.

Viime vuosien keräysmatkoillamme olemme havainneet, että meidän päivinämmä Keski- ja Aunuksen Karjalassa itkuvirsirunous on elinvoimaisempaa kuin Vienan Karjalassa. Hautuumaalla itkeminen täällä ei näytä olevan kovinkaan harvinaista. Niinpä eräs paadenelainen verrattain nuori itkijänainen (synt. 1914) kertoi, ettei hän voi olla itkemättä sukulaistensa tai omankyläläistensä kuolintapauksissa. Ja kun hän sunnuntaisin menee omaistensa haudoille, itkee hän toistenkin naisten edestä, jotka itse eivät osaa sitä tehdä. Mistään palkkiosta näissä tapauksissa ei ole kysymys ja yleensä palkallinen itkeminen tuntuu Karjalassa olevan vierasta.

Voidaan epäilemättä sanoa, että nykypäivinä elävästä perinteellisestä kansanrunoudesta ainoastaan itkuvirret ovat säilyttäneet ehdottomasti funktionaalisen luonteensa. Itkuvirsien funktio ei liity ainoastaan riitteihin. Nähtävästi myö-

hemmän kehityksen tuloksena ovat muotoutuneet ns. tilapäisitkut, joissa kansannainen voi itkeä esim. sodassa kaatunutta poikaansa, lesken osaansa, valittaa yksinäisyyttään tai lapsensa kiittämättömyyttä. Mutta nämäkin itkut ovat laajemmassa mielessä funktionaalisia. Itkuja ei esitetä yleisön kuultavaksi tai rauhallisessa mielentilassa. Sisällöltään ja tarkoitukseltaan niitä voisi verrata elegisiin lauluihin. Itkijää voi inspiroida vain syvästi eletty murhe, kaiho tai katkeruus. Juuri tästä syystä itkujen kerääminen on erittäin vaikeaa. Kun em. paadenelainen nainen esitti meille itkuja nauhoittamista varten, hän huomautti: »Kun mie abeuvun, siidä mie hyvin viržitän», ts. aitoa itkua varten hän tarvitsee vastaavan tilanteen. Itkeminen vaatii hermojen hallintaa ja ankaraa henkistä jännitystä, siksipä eräät paikakunnallaan tunnetut itkijät kieltäytyvät itkemästä nauhoitusta varten tietään kokemuksesta, että äänellä itkua scuraa monipäiväinen fyysinen heikkous. Toiset taas vaikka yrittävätkin, eivät jaksa jatkaa kovinkaan pitkälle ja sanat hukkuvat rajuihin itkunpurkauksiin. Mutta onneksi löytyy vielä erittäin lujahermoisia vanhoja naisia, jotka aivan kadehdittavasti hallitsevat mielialansa ja samalla kykenevät henkevoitymään mikrofoninkin edessä. Siitä huolimatta on todettava, etteivät muistiin kirjoitetut itkut ylipäänsä ole sisällöltään luonnollisten veroisia.

Parikymmentä vuotta sitten satuin kuulemaan itkuvirren, jota esittäjä nimitti ihastusvirreksi. Vanha jyskyjärveläinen nainen kertoi, että hän voi itkusanoin ilmaista ilonsa minkä johdosta hyvänsä. »Kun tuossa ikkunalla kukkiu palsami noin kaunehesti, niin mie voin itkie siitäki. Tahi kun sie tulit tervehtimäh milma yksinäistä ihmistä, voin siitäki itkie. Vain se ei ole itkuvirsi, a ihastusvirsi». Ja alkoi samalla »luajitella» itkusanoin. Valitettavasti minuulla ei ollut silloin mahdollisuutta kirjoittaa siitä itkua muistiin, enkä sen koommin ole

tavannut ihastusvirsiä esittäviä naisia. Anni Lehtosen useat itkut voisi määrittellä tällaisiksi surun sävyttämiksi ihastusvirsiksi. Tämä taito siirtyä »surusta onniantuuteen», kuten Martti Haavio sanoo, kuvastelee jo itkuvirren täydellistä vapautumista riitistä, mutta tällainen lahja on annettu vain suurille runontaitajille.

Tilapäisitkut »omasta elämästä», joita nytkin voi saada muistiin, ovat ainakin viime vuosisadan lopulla ja vuosisatamme alussa olleet yleisiä Vienan Karjalassa. Monet vanhat ihmiset kertovat, että ennen naiset »itkivät iänellä» jopa järvellä ollessaan. Tilapäisitkut ovat laajalti levinneet myös pohjoisvenäläisten naisten keskuudessa niin Karjalassa kuin myös Arkangelin alueella.

Lauri Hongon »Suomen kirjallisuuden» I osassa asettamaan kysymykseen, oliko kalevalainen epiikka alkuaan miesten, itkut taas naisten runoutta, tuntuu erittäin houkuttelevalta vastata myöntävästi, ainakin kysymyksen loppupuoleen. Karjalainen itkuvirsirunous, mikäli me sitä tunnemme, on puhtaasti feminiinistä. Lempeys ja tunteiden välitön purkaus on ominaista karjalaiselle rahvaannaiselle. Mutta vain itkuissa paljastuu hänen syvin olemuksensa. Niissä kuvastuu karjalaisen naisen lyyrinen luonne, kauneuden kaipuu ja eräänlainen alistuvaisuus kohtalon edessä. Karjalaisten itkujen sävy on syvästi eleginen,

ja tässä suhteessa ne huomattavasti eroavat venäläisistä Äänisjärven rannikkoilaisten itkuista. Nämä ovat viime vuosisatojen kuluessa kehittyneet ns. sosiaaliiseen suuntaan ja omaksuneet selviä eppisiä piirteitä. Tämän seikan ovat panneet merkille monet venäläiset kansanrunouden tutkijat. Mainittu kehitys-suunta ilmenee ei ainoastaan suuren runonlaulajan Irina Fedosovan, vaan myös muiden vähemmän lahjakkaiden venäläisten itkijänaisten itkuvirsissä. He itkevät ja valittavat, mutta samalla kertovat kyläyhteisön elämästä tuomiten yhteiskuntajärjestelmän tukipylyvät, joiden syystä talonpojat saivat kärsiä (esim. tunnettu Irina Fedosovan itku kylänvanhimman kuoleman johdosta, rekryyttitkut ym.). Karjalaisten ja venäläisten itkuvirsien vertaileva tutkimus avartaisi näköalojamme ja auttaisi monien pulmallisten kysymysten ratkaisussa.

Itkurunoston tutkimukselle omistautuneiden folkloristien työskä on erittäin laaja. Historiantutkija Heikki Kirkinen sanoi kesällä v. 1967 pidetyssä Joensuun kulttuuriseminaarissa Karjalan historian arvoituksia pohdiskellessaan, että historioitsija on yksinään avuton, niin ikään kielentutkija ja folkloristi. Myös karjalaisen itkuvirsistön tutkimus vaatii eri alojen tutkijoiden yhteisrintamaa ja tutkijavoimien yhteisiä ponnisteluja rajan molemmin puolin.

UNELMA KONKKA